

Հայաստանը վարկանիշային համակարգում

«ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴԵՔՍՆ» 2012-2016ԹԹ.

Վարկանիշային համեմատական վերլուծություն

The Heritage Foundation, The Wall Street Journal.

“Index of Economic Freedom”

*Կարեն Վերանյան**

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը». մեթոդաբանական հարցեր

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը»/ *Index of Economic Freedom* վարկանիշային հետազոտությունն արդեն գրեթե մեկ տասնամյակ իրականացվում է ԱՄՆ հեղինակավոր «ուղեղային կենտրոններից» մեկի՝ «Հերիթիջ ֆաունդեյշն»-ի/ *The Heritage Foundation* և «Ուոլ սթրիթ ջորնալ»/ *The Wall Street Journal* օրաթերթի կողմից: Նշենք, որ «Հերիթիջ ֆաունդեյշն» կազմակերպությունը ստեղծվել է 1973թ., հետազոտական, կրթական ինստիտուտ է («ուղեղային կենտրոն»), որի հիմնական նպատակներից են ԱՄՆ կառավարական պահպանողական քաղաքականության ձևավորումն ու աջակցումը:

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» վարկանիշային հետազոտության մեթոդաբանությունը հիմնվում է 10 տնտեսական ցուցիչների վրա, որոնց քանակական միջինացված հաշվարկի միջոցով տրվում է զեկույցում ներառված երկրներից յուրաքանչյուրի տնտեսական ազատության ամփոփիչ վարկանիշը:

Ստորև ներկայացվում են «Տնտեսական ազատության ինդեքսի» 10 ցուցիչները.

1. սեփականության իրավունքի պաշտպանվածություն,
2. ազատությունը կոռուպցիայից,
3. ֆիսկալ ազատություն,
4. կառավարության ծախքեր,
5. գործարար ազատություն,
6. աշխատանքային ազատություն,

* «Նորավանք» ԳԿՀ Քաղաքական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ փորձագետ:

7. արժույթային ազատություն,
8. առևտրի ազատություն,
9. ներդրումային ազատություն,
10. ֆինանսական ազատություն:

Նշենք նաև, որ վերը թվարկված յուրաքանչյուր ցուցչի տնտեսական համապատասխան ազատության ցուցանիշը և ընդհանրապես տվյալ երկրի տնտեսական ազատության ամփոփ ցուցիչը սահմանվում է 0-100 միավոր սանդղակով, որտեղ 100 միավորը համարվում է ազատության բարձրագույն ցուցանիշը: Բացի այդ, յուրաքանչյուր պետության տնտեսական ազատության ամփոփիչ ցուցչային վարկանիշը, համաձայն տվյալ երկրի տնտեսության ազատականացման աստիճանավորման, բաշխվել է հետևյալ կերպ.

1. ազատ (երկրներ, որոնք ստացել են 80-100 միավոր,
2. հիմնականում ազատ (70-79.9),
3. միջին ազատության (60-69.9),
4. հիմնականում ոչ ազատ (50-59.9),
5. ճնշված (0-49.9):

Հայաստանը 2012-2016թթ.

ԱՊՀ անդամ պետությունների ցուցակում տնտեսապես ամենաազատականացված երկիրն է

Վարկանիշային 2012թ. հետազոտությունում Հայաստանն զբաղեցրել է առաջատար դիրքը ԱՊՀ տարածքում՝ 39-րդ հորիզոնական, 68.8 միավոր: Հարավկովկասյան երկրների համեմատության համատեքստում լավագույն ցուցանիշը Վրաստանինն է՝ 34-րդ դիրք: Հայաստանն իր ցուցանիշով տեղակայվել է *միջին ազատության* աստիճանակարգում և իր վարկանիշով գերազանցում է այնպիսի երկրների, ինչպիսիք են Նորվեգիան, Հունգարիան, Ֆրանսիան և այլն: Ինչ վերաբերում է Ադրբեջանին, ապա վերջինս 58.9 միավորով տեղակայվել է *հիմնականում ոչ ազատ* երկրների ցուցակում:

Աղյուսակ 1

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2012թ., ՀՀ վարկանիշն այլ երկրների շարքում

Դիրքը	Երկիրը	Անկողի ցուցիչ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ԱՊՀ երկրներ												
39	Հայաստան	68.8	30	26	89.3	74.9	87.8	76.6	73.1	85.4	75	70
88	Ղրղզստան	60.2	20	20	93.1	66.5	74.1	88.9	71	63.2	55	50
65	Ղազախստան	63.6	40	29	90.4	83.4	72.9	88.7	71.8	79.6	30	50
91	Ադրբեջան	58.9	20	24	84.9	63.7	68.6	81.6	74.5	77.2	55	40
124	Մյուրովա	54.4	40	29	86.5	38.7	70	41.7	74.4	79	35	50
129	Տաջիկստան	53.4	20	21	89	75.5	61.6	56.8	67.4	82.5	20	40
144	Ռուսաստան	50.5	25	21	82.5	48.6	65.1	63.5	66.3	68.2	25	40
164	Ուզբեկստան	45.8	15	16	94.4	64.9	67.6	60.1	64.2	66.1	0	10
163	Ուկրաինա	46.1	30	24	78.2	29.4	46.2	51.2	67.7	84.4	20	30
153	Բելառուս	49	20	25	86.6	34.9	71.3	77	65.3	80.4	20	10
168	Թուրքմենստան	43.8	10	16	98.4	93.5	30	30	71	79.2	0	10
Այլ երկրներ												
73	Թուրքիա	62.5	50	44	77.7	58.5	67.1	40	71.9	85.4	70	60
34	Վրաստան	69.4	40	38	87.8	55.8	86.9	92.1	74.4	89.2	70	60

Աղբյուրը՝ Հերիթիջ ֆաունդեյշն. «Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2012թ.

Կազմակերպության 2013թ. վարկանիշային զեկույցի տվյալներով՝ Հայաստանը պահպանել է առաջատարի ցուցանիշը ԱՊՀ երկրների շարքում՝ 69.4 միավորով զբաղեցնելով 38-րդ հորիզոնականը: Նախորդ զեկույցի համադրությամբ մեր երկիրը բարելավել է միավորը 0.6-ով՝ նախկին 39-րդ դիրքից անցում կատարելով 38-րդի: Հայաստանին հաջորդում են Ղազախստանն ու Ադրբեջանը, որոնք համապատասխանաբար գտնվում են 68 և 88-րդ հորիզոնականներում: Դրական տեղաշարժ է նկատվում նաև Ադրբեջանի ցուցանիշում, որը նախորդ զեկույցի 91-րդ դիրքից տեղափոխվել է 88-րդ հորիզոնական: Նկատենք, որ չնայած Ադրբեջանը ԱՊՀ երկրների ցուցակում զբաղեցնում է 3-րդ հորիզոնականը, սակայն դիրքային միավորով ավելի քան կրկնակի զիջում է ՀՀ համապատասխան ցուցանիշին: Ավելին, զգալի է նաև ԱՊՀ երկրների շարքում 2-րդ հորիզոնականը զբաղեցրած Ղազախստանի և Հայաստանի դիրքային տարբերությունը (տե՛ս *Աղյուսակ 2*):

Հարավկովկասյան երկրներից լավագույն արդյունքը կրկին գրանցվել է Վրաստանի պարագայում, որն այս զեկույցում բարելավելով նախորդ արդյունքը՝ գտնվում է 21-րդ դիրքում: Հիշեցնենք, որ 2012թ. տարեկան զեկույցում Վրաստանը 34-րդն էր:

Հայաստանն իր վարկանիշային ցուցանիշով համարվում է *միջին ազատության* երկիր՝ 69.4 միավորով գտնվելով *միջին ազատ* և *հիմնականում ազատ* երկրների սահմանագծում: Վրաստանը 2-րդ աստիճանակարգում է *հիմնականում ազատ* տնտեսությամբ երկիր: Ինչ վերաբերում է հարավկովկասյան մյուս հանրապետությանը, ապա Ադրբեջանը, ինչպես և 2012թ. զեկույցում, համարվում է *հիմնականում ոչ ազատ* երկիր:

2014թ. վարկանիշային զեկույցում ԱՊՀ երկրների ցանկում Հայաստանն իր վարկանիշային միավորով (68.9) կրկին համարվում է ԱՊՀ տարածքում տնտեսապես ամենաազատականացված պետությունը (41-րդ հորիզոնական): Պետք է նկատել, որ 2013թ. համեմատությամբ ԱՊՀ անդամ երկրներից վարկանիշային ամփոփ միավորների հաշվարկով բացասական միտում է նկատվել միայն 3 երկրների՝ Հայաստանի (-0.5 միավորով), Տաջիկստանի և Թուրքմենստանի պարագաներում: Եթե Հայաստանը նախորդ զեկույցում գտնվում էր 38-րդ հորիզոնականում՝ 69.4 ամփոփ միավորով, ապա 2014թ. զբաղեցրել է 41-րդ հորիզոնականը՝ 68.9 միավորով: 2013թ. համեմատությամբ

1.6 ամփոփ միավորի տեղաշարժ է գրանցել Ադրբեջանը՝ զբաղեցնելով 81-րդ դիրքը՝ 61.3 միավորով: Հարավկովկասյան երկրներից շարունակում է առաջատար դիրք պահպանել Վրաստանը:

2015թ. զեկույցում մեր երկիրը գտնվում է 52-րդ դիրքում՝ 67,1 ամփոփ միավորով: Հայաստանին հաջորդում են Ղազախստանն ու Ղրղզստանը: Դիրքային հետընթաց է ունեցել նաև Ադրբեջանը (85-րդ դիրք): Հարավային Կովկասի երկրների շարքում լավագույն ցուցանիշը կրկին Վրաստանինն է:

2016թ. վարկանիշային զեկույցում Հայաստանը կրկին համարվում է ԱՊՀ երկրների շարքում ամենաազատականացված տնտեսություն ունեցող երկիրը. նախորդ տարվա համեմատ՝ 2 դիրքային միավորի հետընթաց և 54-րդ դիրք: Զգալի դիրքային նահանջ է արձանագրվել հատկապես Ադրբեջանի պարագայում, որը 2015թ. 85-րդ դիրքից 2016թ. զեկույցում տեղափոխվել է 91-րդ հորիզոնական՝ նախորդ տարվա համեմատ ունենալով -0,8 դիրքային տեղաշարժ:

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2013թ., ՀՀ վարչականիշն այլ երկրների շարքում

Աղյուսակ 2

Դիրքը	Երկիրը	Անկողի ցուցիչ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ՄՊՀ երկրներ												
38	Հայաստան	69.4	30	26	88	82.1	87.6	77.1	73	85.4	75	70
68	Ղազախստան	63	35	27	93.2	84.5	71.8	88.4	72.2	78.2	30	50
88	Ադրբեջան	59.7	25	24	85.5	67.8	69.2	79.4	73.5	77.2	55	40
89	Ղրղզստան	59.6	20	21	94.8	56.4	73.2	88.6	66.7	75.4	50	50
115	Մոլդովա	55.5	40	29	87.2	50.1	69.7	40.9	73.4	80	35	50
131	Տաջիկստան	53.4	20	23	92.8	78.1	61.7	55.5	64.6	78.2	20	40
139	Ռուսաստան	51.1	25	24	86.9	54.4	69.2	52.6	66.7	77.4	25	30
154	Բելառուս	48	20	24	88.8	43.5	75.2	76.9	40.7	80.8	20	10
161	Ուկրաինա	46.3	30	23	78.2	29.4	47.6	49.9	71	84.4	20	30
162	Ուզբեկստան	46	15	16	90.2	67.8	71.2	61	63	66.1	0	10
169	Թուրքմենստան	42.6	5	16	94	91.7	30	30	70.6	79.2	0	10
Այլ երկրներ												
69	Թուրքիա	62.9	50	42	77	64.9	68.2	43.1	73.3	85.2	65	60
21	Վրաստան	72.2	45	41	88.2	68.9	90.6	91.1	72.6	89.2	75	60

Աղբյուրը՝ Հերիթիջ ֆաունդեյշն, «Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2013թ.

Աղյուսակ 3

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2015թ., ՀՀ վարկանիշն այլ երկրների շարքում

Դիրքը	Երկիրը	Ամփոփ ցուցիչ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ԱՊՀ երկրներ												
52	Հայաստան	67.1	20.0	36.0	84.4	82.8	82.7	64.3	70.6	85.4	75.0	70.0
69	Ղազախստան	63.3	25.0	26.0	93.2	85.0	73.7	87.0	74.6	79.0	40.0	50.0
82	Ղրղզստան	61.3	20.0	24.0	93.6	53.2	73.7	85.0	73.8	80.2	60.0	50.0
85	Ադրբեջան	61.0	20.0	28.0	88.1	59.7	74.5	79.1	79.8	76.0	55.0	50.0
111	Մոլդովա	57.5	40.0	35.0	85.1	51.8	66.8	40.6	76.1	79.8	50.0	50.0
140	Տաջիկստան	52.7	20.0	22.0	92.1	81.9	65.4	46.4	69.6	74.6	25.0	30.0
143	Ռուսաստան	52.1	20.0	28.0	86.1	57.8	76.3	58.9	63.9	75.0	25.0	30.0
153	Բելառուս	49.8	20.0	29.0	86.4	54.7	72.0	80.1	44.5	81.0	20.0	10.0
160	Ուզբեկստան	47.0	15.0	17.0	90.2	67.3	73.1	64.2	63.5	69.8	—	10.0
162	Ուկրաինա	46.9	20.0	25.0	78.7	28.0	59.3	48.2	78.6	85.8	15.0	30.0
172	Թուրքմենստան	41.4	5.0	17.0	94.0	93.5	30.0	20.0	64.2	80.0	—	10.0
Այլ երկրներ												
70	Թուրքիա	63.2	45.0	50.0	76.1	57.6	61.0	50.2	72.4	84.6	75.0	60.0
22	Վրաստան	73.0	40.0	49.0	87.2	73.8	88.6	79.9	82.7	88.6	80.0	60.0

Աղբյուրը՝ Հերիթիջ ֆաունդեյշն. «Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2015թ.

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2016թ., ՀՀ վարչականիշն այլ երկրների շարքում

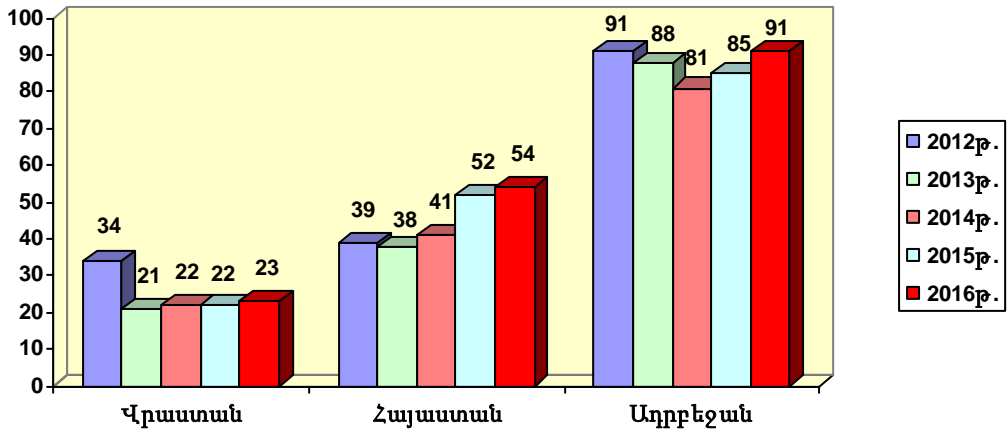
Աղյուսակ 4

Դիրքը	Երկիրը	Անկողի ցուցիչ	Տարաշարժը 2015թ. համեմատ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ԱՊՀ երկրներ													
54	Հայաստան	67	-0,1	20	37	83,8	80,7	77,5	62,2	72,8	85,6	80	70
68	Ղազախստան	63,6	0,3	30	29	93	87,7	72,3	82,7	74	77,4	40	50
91	Ադրբեջան	60,2	-0,8	20	29	88	56,7	70,3	75,2	77	75,8	60	50
96	Ղրղզստան	59,6	-1,7	20	27	93,7	56,3	65,3	80,4	68,4	75	60	50
117	Սորբոկա	57,4	-0,1	40	35	85,4	55,6	64,6	39,3	76	73,6	55	50
149	Տաջիկստան	51,3	-1,4	20	23	91,6	76,9	61,1	47,3	69,8	68,6	25	30
153	Օուսսստան	50,6	-1,5	20	27	82,2	56,2	72,2	57,6	62,9	72,4	25	30
157	Բելառուս	48,8	-1	20	31	88,6	44,8	69	74,9	50,4	79	20	10
162	Ուկրաինա	46,8	-0,1	25	26	78,6	30,6	56,8	47,9	66,9	85,8	20	30
166	Ուզբեկստան	46	-1	15	18	90,4	66,6	67,1	61,9	65,6	65,6	0	10
174	Թուրքմենստան	41,9	0,5	5	17	95,3	92,2	30	20	69,4	80	0	10
Այլ երկրներ													
79	Թուրքիա	62,1	-1,1	40	45	75,2	55,6	65,4	48,6	71,5	84,4	75	60
23	Վրաստան	72,6	-0,4	40	52	87,6	75,3	86,5	75,7	80,5	88,6	80	60

Աղբյուրը՝ Հերիթիջ ֆաունդեյշնի «Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2015թ.

Գրաֆիկ 1

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2012-2016թթ.,
Հարավային Կովկաս, դիրքային ցուցանիշներ

Գրաֆիկ 2

«Տնտեսական ազատության ինդեքսը» 2016թ.,
Հայաստանի վարկանշային ենթացուցիչները

